

HUKUKÎ ŞARTLAR OLUŞMADAN VERİLMİŞ OLAN TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAZANMA KARARININ GERİ ALINMASINDA SÜRE SORUNU

TIME PROBLEM IN REVOCATION OF THE DECISION FOR THE
ACQUISITION OF TURKISH CITIZENSHIP REACHED WITHOUT
THE EXISTENCE OF STIPULATED LEGAL CONDITIONS

Aslı BAYATA CANYAŞ*

Özet: Türk vatandaşlığını kazanma kararı, hukukî şartlar oluşmadan verilmişse, bu kararın geri alınabilmesi Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 40. maddesi uyarınca mümkün kılınmıştır. Böyle bir durumun idarenin kendi hatasından kaynaklanıyor olduğu durumlarda geri alma kararının süresinin tespiti gereği ortaya çıkmaktadır; ilgili süre, hukukî istikrarı sağlarken vatandaşlık hukukunun temel bazı ilkeleri ile de uyumlu olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, vatandaşlığın kazanılması, hukukî istikrar, geri alma, süre sınırı

Abstract: If the decision for acquiring Turkish citizenship has been made without the existence of stipulated legal conditions, the revocation of the decision has been enabled under the article 40 of the Turkish Nationality Act. Where such a situation arises from the fault of the administration, a requirement to determine the time limitation for the revocation decision occurs and such a time limit should be compatible with some main principles of nationality law while ensuring legal constancy.

Keywords: Nationality, acquisition of nationality, legal constancy, revocation, time limitation

* Yrd. Doç. Dr., İ. D. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Özel Hukuk Anabilim Dalı, bayata@bilkent.edu.tr .

GİRİŞ

Vatandaşlık, birey ve devlet arasındaki hukukî bir bağıllık olarak düşünülmektedir.¹ Bu bağa istinaden Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin² 3. maddesinin 1. fıkrasında da vurgulanmış olduğu üzere her devlet, kimin vatandaşı olduğunu tespit etme konusunda münhasır yetkilidir³. Anılan Sözleşmeye Türkiye taraf olmasa da Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66. maddesinin 3. fıkrasında, devletin bu yetkisini kullanması ile bağlantılı olarak vatandaşlığın kanunun gösterdiği şartlarla kazanılıp; yine kanunda belirtilen hallerde kaybedileceği düzenlenmiştir. Bu şekilde vatandaşlık, kanunî güvenceye bağlanmıştır.⁴ Anayasa'da kabul edilmiş olan kanunîlik esasına⁵ uygun düşecek şekilde 29 Mayıs 2009 tarih ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununda⁶ (TVK) Türk vatandaşlığının kazanılması ve kaybedilmesine ilişkin düzenleme getirilmiştir. Beş bölümden oluşan Kanunun birinci bölümünde "Amaç, kapsam, tanımlar ve vatandaşlık hizmetlerinin yürütülmesi", ikinci bölümünde "Türk vatandaşlığının kazanılması", üçüncü bölümünde "Türk vatandaşlığının kaybı", dördüncü bölümünde "Ortak hükümler" ve beşinci bölümünde "Çeşitli hükümler" ele alınmıştır. Kanun uyarınca vatandaşlığın kazanılması konusunda temel ayırım vatandaşlığın doğumla ya da sonradan kazanılması olarak belirlenmiştir. Doğum yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi soybağı (TVK m. 7) veya doğum yeri (TVK m. 8) esaslarından birinden hareketle mümkün olabilmektedir. Sonradan kazanılan Türk vatandaşlığı ise yetkili makam kararı (TVK m. 10) veya evlat edinilme (TVK m. 17) ya da seçme hakkının kullanılması (TVK m. 21) ile gerçekleşmektedir.

TVK'nın "Ortak hükümler" isimli dördüncü bölümünün 40. maddesinde, 22 Mayıs 1964 tarih ve 403 sayılı mülga Türk Vatandaşlığı

¹ Ergin Nomer, *Vatandaşlık Hukuku*, 16. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2002, s. 16; Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 11. B., Seçkin, Ankara 2012, s. 29; Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, Beta, İstanbul 2010, s. 8.

² Sözleşme'nin İngilizce metni için bkz. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm> (Erişim tarihi 15.07.2013).

³ Nomer, s. 5.

⁴ Nomer, s. 50.

⁵ Feriha Bilge Tanrıbilir, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2007, S. 72, s. 41; Doğan, s. 38.

⁶ RG, 12.06.2009-27256.

Kanununda (mülga TVK⁷) yer verilmemiş olan bir düzenleme öngörülmektedir. Madde uyarınca “Türk vatandaşlığının kazanılması veya kaybına ilişkin kararların, hukukî şartlar oluşmadan veya mükerrer olarak verildiği sonradan anlaşıldığı takdirde geri alınacağı” belirtilmiştir. Çalışmamız kapsamında hukukî şartlar oluşmaksızın kazanılmış olan Türk vatandaşlığının geri alınması ve esas itibariyle geri almanın süresinin ne olması gerektiği sorunu ele alınmaktadır.

I. TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI KARARININ HUKUKİ ŞARTLAR OLUŞMADAN ALINMIŞ OLMASI

TVK'nın 40. maddesi kapsamında Türk vatandaşlığını kazanmada hukukî şartların⁸ oluşmaması ele alındığında⁹ Kanun'un diğer bazı maddelerinin değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlığın kazanılması işleminin “sebeP” unsurunu oluşturan bu hukukî şartlara, m. 11/1/e'de geçen “yeteri kadar Türkçe konuşma” koşulu örnek olarak verilebilir. İlgili, bu koşul gerçekleşmeksizin Türk vatandaşlığına alınmış olabilir. Böyle bir durumda, hukukî şartlar oluşmadan verilmiş olan vatandaşlığa alınma kararı hukuka aykırı olacaktır.

Hukukî şartların oluşmaması esas alınarak şöyle bir ayrıma gitmek uygun olacaktır: Başvuru sahibi, vatandaşlığa alınma şartlarına ilişkin olarak yalan beyanda bulunmuş olabilir ya da önemli konuları gizlemiş olabilir. Ya da başvuru sahibinin herhangi bir kasdı olmaksızın, idare tarafından şartların varlığına dair yeterli araştırma ve değerlendirme yapılmadan, şartlar oluşmadığı halde vatandaşlığa alınma kararı verilmiş olabilir. Bu durumda, her iki olasılığın ayrı ayrı değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

⁷ RG, 22.02.1964-11638.

⁸ “Hukukî şartların oluşmadığı” yönündeki ifadenin belirsizliğine ilişkin olarak bkz. Feriha Bilge Tanrıbilir, “Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kaybına İlişkin Hükümleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 76, 2008, s. 56.

⁹ Tasarı metni için bkz.: Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün, TBMM Başkanlığı'na hitaben yazmış olduğu 8.11.2007 tarihli yazı: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf> (erişim tarihi: 01.07.2013) Madde gerekçesinde (Tasarı'da m. 41 olarak geçmektedir) Türk vatandaşlığının kazanılması veya kaybına ilişkin kararların, hukukî şartlar oluşmadan veya mükerrer olarak verildiğinin sonradan anlaşılması halinde kararın geri alınması imkanı getirilmiş olduğundan başka bir açıklamaya yer verilmediği görülmektedir.

Söz konusu değerlendirmenin bir örnekle yapılması daha uygun olacaktır: İlgili, TVK m. 11 uyarınca genel olarak Türk vatandaşlığına alınma için başvuru yapmış; gerekli bilgi ve belgeleri sunmuş, gerekli koşulları taşıdığı için idarece tespiti üzerine Türk vatandaşlığını kazanmış ve vatandaşlık statüsünün kendisine bahşetmekte olduğu hakları kullanabilecek duruma gelmiştir.¹⁰ Örneğin, ikamet izni¹¹ alınması artık gerek olmayacaktır; sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiş olan avukatlık¹² gibi işleri yapabilecektir; Anayasa uyarınca salt Türk vatandaşları için öngörülmüş olan seçme (m. 67/3) ve seçilme (m. 76/1) haklarını kullanabilecektir.

İlgili Türk vatandaşı olduktan sonra herhangi bir hilesi ya da önemli konuları gizlemesi gibi bir durum olmaksızın, idarenin eksik incelemesi nedeniyle vatandaşlığa alınma koşullarından birinin ya da birkaçının oluşmadığının anlaşılması üzerine nasıl hareket edilmelidir? Somut örneğimiz ele alındığında, ilgilinin TVK'nın 11. maddesinin 1. fıkrasının b bendi uyarınca "başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etme"¹³ koşulu" açısından gerekli

¹⁰ Çeşitli hukuk dalları açısından "vatandaş" olmaya bağlanan sonuçlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. : Rona Aybay, Vatandaşlık Hukuku, 2. B., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, , s. 30-57.

¹¹ 5683 sayılı 15.07.1950 tarihli mülga Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (RG, 24.7.1950-7564)-m. 3: Türkiye'de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasita müracaat etmekle ödevlidirler. 6458 sayılı 04.04.2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (RG, 11.04.2013-28615)- m. 19/1: Türkiye'de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder.

¹² 1136 sayılı 19.3.1969 tarihli Avukatlık Kanunu (RG, 07.04.1969-13168)-m. 3.

¹³ Bir yabancı için ikamet, Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye'de oturmaktır. Türk vatandaşlığını kazanma talebinde bulunan bir yabancı başvuru için aranan ikamet süresi içinde toplam altı ayı geçmemek üzere Türkiye dışında bulunabilir. Türkiye dışında geçirilen süreler bu Kanunda öngörülen ikamet süreleri içinde değerlendirilir: TVK m. 15/1. Örneğin, başvuru sahibi toplam altı ayı geçen süre boyunca yurtdışında kalmış olmasına rağmen, idare tarafından gerekli araştırma yapılmayarak, altı ayı geçen süre de beş yılın içinde değerlendirilmişse, hukukî şartlar oluşmadan karar verilmiş olur. Zira, sürenin altı ayı geçmesi durumunda, ikamet süresi kesilmiş olacak ve yeniden başlayacaktır: Bu konuda bkz. Bilgin Tiryakioğlu, "Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi", Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi Eskisehir: <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/2009-sempozyum.pdf>, s. 41. Süre ile ilgili olarak ay-

araştırmanın yapılmamış olması nedeniyle süre koşulunun sağlanmadığı ve idarenin başvuru sahibi tarafından sunulmuş olan belgeleri yeterince incelemeyen karara vardığı anlaşılırsa nasıl hareket edilmiştir? Böyle bir durumda, m. 40 uyarınca ilgilinin başvuru anı itibarıyla hukukî şartları taşımadığından hareketle hakkındaki Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararın geri alınması mı gerekecektir? Eğer geri alınması gerektiği sonucuna varılırsa, söz konusu idarî işlem hangi süre içinde geri alınmalıdır?

II. TÜRK VATANDAŞLIĞININ İPTALİ VE GERİ ALMA KARARI İLİŞKİSİ

İlgilinin Türk vatandaşlığını kazanmaya ilişkin koşullar bakımından yalan beyanı ya da önemli hususları gizlemesi gibi bir durumun varlığı halinde TVK'nın 40. maddesi değil; TVK'nın 31. maddesi uygulanmalıdır.¹⁴ TVK m. 31'de düzenlenmiş olan vatandaşlığın iptali, idare hukukundaki teknik anlamıyla "kaldırma" ya işaret etmektedir.¹⁵ Yani, idarî işlemin idare tarafından geleceğe yönelik olarak yürürlükten kaldırılması¹⁶ söz konusu olmaktadır; vatandaşlık kararı geleceğe yönelik olarak yürürlükten kalkmaktadır. TVK'da, mülga TVK'daki 5 yıllık süreden farklı olarak vatandaşlığın ne zamana dek iptal edilebileceğine yönelik olarak bir süre kabul edilmemiştir.¹⁷ Doktrinde ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi durumunda

rıntılı bilgi için bkz.: Feriha Bilge Tanrıbilir, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2008, S. 75, s. 36-37.

¹⁴ Gülin Güngör, *Tâbiyet Hukuku Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler*, Yetkin, Ankara 2012, s. 182-183.

¹⁵ Erdem, s. 228; Güngör, s. 167.

¹⁶ Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, 1. B., Ekin Kitabevi, Bursa 2003, C. 1, s. 962

¹⁷ TVK Tasarısında bu süre 10 yıl olarak belirlenmişti ve hüküm şu şekildeydi: "m. 31- Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararların iptal nedenleri ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin karar, başvuru sahibinin gerçek dışı beyan ya da önemli hususları gizlemesi sonucu verilmiş ise kararın iptal edilmesi öngörülmüştür. Ancak karar üzerinden on yıl geçmiş ise bu hüküm uygulanmayacaktır". Ancak Tasarı'nın İçişleri Komisyonunda kabul edilen metninde (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 23, Yasama Yılı 2, 90) süreyle ilgili hüküm çıkarılmış ve yürürlükteki TVK'da da herhangi bir süre öngörülmemiştir. Doktrinde vatandaşlığa alınma kararının iptaline ilişkin olarak bir süre belirlenmesinin uygun olacağı ve bu sürenin de beş yıl olabileceği belirtilmiştir: Tiryakioğlu, s. 61. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tanrıbilir, *Vatandaşlığın Kaybı*, s. 54-55.

vatandaşlığın iptali kararı bakımından bir süre getirilmemiş olduğu, bunun da hukukî istikrarı zedeleyeceği belirtilmiştir.¹⁸ Danıştay kararlarında ise ilgilinin hilesi ile idareyi aldatmasının sonucunda tesis edilmiş işlemlerin her zaman geri alınabileceğine ilişkin bir süreklilik söz konusudur¹⁹.

İlgilinin herhangi bir yalan beyanı ya da önemli hususları gizlemesi söz konusu olmaksızın, idarenin kendi yanlışlığı sonucunda, hukukî şartları yanlış değerlendirmiş olması ise, TVK'nın 40. maddesi kapsamındadır.²⁰ Dolayısıyla sürenin de m. 40'daki koşullar değerlendirilerek belirlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

TVK'nın 40. maddesinin uygulanması açısından vatandaşlık kazanma başvurusunda bulunanın yalan beyanı ya da önemli hususları gizlemesi gibi koşullar aranmamaktadır. İlgilinin herhangi bir kusuru olmasa da vatandaşlığı kazanmak için gerekli hukukî şartların eksikliği vatandaşlığı kazanma kararının geri alınması bakımından yeterli olmaktadır.

Geri alma, hukuka aykırı bir idarî kararın yine idarenin alacağı bir karar ile hukuk aleminden geçmişe yönelik olarak silinmesi, çıkarılması, bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.²¹ Bu durumda, Türk vatandaşlığını tesis eden kararın, yine idarenin kararı ile hükümsüz hale gelmesi ve sanki hiç alınmamış sayılması gerekecektir. Yani vatandaşlık kararı "doğurmuş olduğu ve doğuracağı tüm sonuçları"²² ile ortadan kalkacaktır.

TVK'nın 40. maddesi uyarınca geri alma kararının hangi andan itibaren etki doğuracağı konusunda, Yönetmelik'in 66. maddesinde düzenleme getirilmiş ve geri alınan kararın ilk karar tarihinden itiba-

¹⁸ Güngör, s. 168.

¹⁹ Şeref Gözübüyük/ Turgut Tan, İdare Hukuku, Turhan, 4. B., Ankara 2006, C. 1, s. 516. Hile ile elde edilmiş olan işlemlerin her zaman geri alınabileceğine ilişkin olarak R. Çağlayan, "İdarî İşlemlerin Geri Alınması Üzerine", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. IV, S. 1-2, 2000, s. 53.

²⁰ Doğan, s. 198; Güngör, s. 169.

²¹ Turgut Tan, İdarî İşlemin Geri Alınması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, s. 5; Metin Günday, İdare Hukuku, 9. B., İmaj Yayınevi, Ankara 2004, s. 157; Gözübüyük/ Tan, s. 509.

²² Günday, s. 157.

ren hükümsüz hale geleceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla vatandaşlığa alınma kararının verildiği andan itibaren geçmişe yönelik bir etki söz konusu olacaktır. Ayrıca geri alma işleminde idarenin etkiyi giderme görevi²³ de söz konusu olacaktır. Bu durumda, Türk vatandaşlığını kazanmanın sonucu olarak doğmuş olan örneğin Türk vatandaşlarının yapabileceği işlerin yapılamaması durumu ortaya çıkacak ve bununla ilgili izin, ruhsat, belge tesisini öngören işlemlerin geri alınması gerekecektir.

İlgilinin yalan beyanı ya da önemli hususları gizlemesine bağlı olarak vatandaşlığı iptal kararının etkisi, geleceğe yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın ilgilinin bu tür bir kasdı olmaksızın, idarenin kendi yanılığısı sonucunda vatandaşlık kararını geri almasının etkisi vatandaşlık kararın verildiği tarihe kadar geçmişe etkili olmaktadır. Bu farklılık, eleştiriye açıktır. Nitekim, geçmişe etki eden geri alma kararı, salt geleceğe etkili iptal kararına göre daha ağır sonuçlara yol açar niteliktedir²⁴. Bu durumda, geri alma kararının belirli bir süreyle kısıtlanması noktası daha da önem kazanmaktadır.

TVK'da geri alma kararının hangi makam tarafından yerine getirileceğine dair bir düzenleme olmamasına karşın Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin²⁵ 66. maddesi uyarınca Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin kararı veren makamın bu kararı geri alacağı ifade edilmiştir. Yönetmelik'te bu yönde bir hüküm olmasaydı da aynı sonuca varılabilirdi. Nitekim, yetkide paralellik ilkesi gereği, kural olarak, işlemi yapan organ onu geri almaya da yetkilidir.²⁶

III. SAKAT İDARİ KARARLARIN GERİ ALINMASINDA SÜRE

TVK m. 40 değerlendirildiğinde, hukukî şartlar oluşmaksızın, hukuka aykırı olarak tesis edilmiş olan vatandaşlığın kazanılması kararı, kural olarak işlemi yapan mercii tarafından geri alınmaktadır (Yönetmelik m. 66). Acaba söz konusu geri alma kararı bakımından herhangi

²³ Günday, s. 158.

²⁴ Güngör, s. 184.

²⁵ RG, 06.04.2010-27544.

²⁶ Tan, s. 91; Günday, s. 157; Gözübüyük/ Tan, s. 513.

bir süre kısıtlaması mevcut mudur? Bir başka deyişle, vatandaşlığın kazanılması kararı idarece ne zamana kadar geri alınabilir? Geri almanın ne zamana dek mümkün olabileceğine ilişkin Kanun'da herhangi bir süreye yer verilmemiş olması; bu konuda bir süre kısıtlaması getirilmemiş olduğu ve idarece bu tür bir işlemin her zaman geri alınabileceği şeklinde mi yorumlanmalıdır? Bu tür bir sonucun kabulü, geri almanın geçmişe yönelik ağır sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda hukuk devletinin ve vatandaşlık hukukunun temel bazı ilkeleriyle ne ölçüde örtüşür?

Geri almada süre konusuna ilişkin olarak TVK'da herhangi bir düzenleme getirilmemiş olması karşısında ortaya çıkan boşluğu doldurmak amacıyla genel norm niteliğinde olan idare hukuku normlarına bakılabilir.²⁷ Zira, idare hukuku ve vatandaşlık hukuku arasında genel hüküm-özel hüküm ilişkisi mevcuttur; vatandaşlık hukuku özel hüküm; idare hukuku ise genel hüküm niteliği arz etmektedir.²⁸ Bununla birlikte, idare hukuku normlarında sakat idarî işlemlerin geri alınması ile ilgili olarak genel bir süreye yer verilmemiştir. Bu durumda geri alma süresine ilişkin olarak içtihat ve doktrin değerlendirilebilir.

Hukuka aykırı idarî işlemin geri alınmasında süre konusuna ilişkin olarak Danıştay kararlarında sistematik ve tutarlı bir yaklaşımın egemen olmadığı; kimi kararlarda ilgilinin kusuru olmadıkça hukuka aykırı idarî işlemlerin ancak dava açma süresinde²⁹; kimi kararlarda her zaman³⁰, kimi zaman da makûl bir süre³¹ içinde geri alınabildiğine hükmedildiği belirtilmektedir.³²

²⁷ Gözler, s. 83.

²⁸ Gözler, s. 83.

²⁹ Danıştay İctihadı Birleştirme Kurulu Kararı, E. 1968/8, K. 1973/14, 22.12.1973: RG 14.06.1974-14915: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14915.pdf> (Erişim tarihi: 14.07.2013).

³⁰ Dan. 5. D. 25.12.1990, E. 1987/3150, K. 1990/3185: <http://www.kararevi.com/karars/785344#.Uj70pXxrMcA> (Erişim tarihi: 02.09.2013).

³¹ Dan. 8. D. 22.12.1993, E. 1993/2193, K. 1993/4343: <http://www.kararevi.com/karars/254124#.Uj7zIHxrMcA> (Erişim tarihi: 02.09.2013)

³² Konu hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. Gözler, s. 974-975.

Danıştay'a göre makûl sürenin uzunluğu, davaya konu somut uyumsuzluğa göre değişiklik gösterebilmektedir.³³ Makûl süre konusunda Danıştay'ın 1973 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararı³⁴ göze çarpmaktadır. Karar uyarınca "yokluk, açık hata, memurun hilesi gibi haller dışında yapılan yanlış terfi ve intibak işlemleri nedeniyle ödenen meblağların geri alınabileceği ve geri almanın da dava açma süresi içinde gerçekleşeceği" üzerinde durulmaktadır. Her ne kadar karar, salt yanlış terfi ve intibak işlemlerini konu ediniyor olsa da doktrinde³⁵ yanlış terfi ve intibak işlemleri dışındaki hukuka aykırı kararların da hukukî istikrarı sarsmayacak makûl bir sürede geri alınması gerektiği belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sakat bir idarî işlemin geri alınmasında belli bir süreyle sınırlandırılmasının ilgiliye "yarar sağlayan, hak yaratıcı" nitelikteki işlemler bakımından söz konusu olduğudur.³⁶ Geri almanın belli bir süreye bağlanması, idare edilenleri haklarında yapılmış idarî işlemlerin her zaman için, belli bir süreye bağlı olmaksızın geri alınabilmesi tehdidinden korumaktır.³⁷ Belli bir süre ile sınırlandırma, hukukî ilişkilerdeki istikrarı sağlama amacına vurgu yapmaktadır.³⁸ İlgilisine yük getiren nitelikteki sakat idarî işlemlerin ise idare tarafından her zaman geri alınabileceği ifade edilmektedir.³⁹

Doktrinde⁴⁰, ilgisine hak sağlayan hukuka aykırı idarî kararların geri alınma süresi bakımından dava açma süresi olan 60 günlük sürenin esas alınabileceği ileri sürülmüştür. Bu fikre dayanak olarak idarî işlemin, yargı merciince iptali ile idarece geri alınması arasında paralellik⁴¹ kurulabilmesi gösterilmiştir. Zira, dava açma süresi dava aç-

³³ Gözler, s. 74.

³⁴ Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu Kararı, E. 1968/8, K. 1973/14, 22.12.1973: RG 14.06.1974-14915: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14915.pdf> (Erişim tarihi: 14.07.2013)

³⁵ Günday, s. 161.

³⁶ Günday, s. 162.

³⁷ Tan, s. 116-117.

³⁸ Tan, s. 116.

³⁹ Günday, s. 162.

⁴⁰ Tan, s. 122; Günday, s. 162; Gözler, s. 986; Çağlayan, s. 57.

⁴¹ Tan, s. 122; Günday, s. 162.

madan geçirildiğinde artık idarî işlem kesinleşmiş olur; aynı süre geri alma bakımından da kabul edildiğinde yine idarî işlem kesinleşmiş olacak ve artık kararın idarece geri alınması mümkün olamayacaktır.⁴² 60 günlük süre sınırlaması, hukuk güvenliği ilkesinin korunmasına hizmet edecektir.⁴³ Belli bir süre öngörülmeyle hukuk güvenliği ve hukuka uygunluk ilkeleri arasında bir denge kurulmuş olacaktır.⁴⁴ Nitekim daha yeni tarihli Danıştay kararlarında sakat bir idarî işlemin iptal davası süresi içinde geri alınması noktasının daha da açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir.⁴⁵

IV. VATANDAŞLIK KAZANMA KARARININ GERİ ALINMASINDA SÜRE

İdare hukuku doktrininde ilgisine bir hak, yarar sağlar ya da sahip olunan bir hakkı güçlendirir türdeki işlemlerin, “yararlandırıcı işlemler” statüsünde ele alındığı görülmektedir.⁴⁶ Konu, vatandaşlık kazanma kararı açısından değerlendirildiğinde, vatandaşlığın ilgiliyi örneğin, hem hak hem ödev niteliğindeki askerliğin muhatabı kılabilirdiği; yani yükümlülük de öngörebildiği düşünülebilir. Bununla birlikte, kararlar birlikte ilgiliye “vatandaş statüsü” sağlanmaktadır. Ayrıca ikamet, çalışma hakkı, seçme ve seçilme hakkı, seyahat özgürlüğü gibi çeşitli konularda haklar tanınmaktadır. Bu hakların toplamdaki ağırlığından hareket edildiğinde vatandaşlığı kazanma kararının ilgisine “yarar sağlayan, hak yaratıcı nitelikte” bir işlem olduğunu söylemek mümkün olmaktadır.

Bu durumda, hukukî şartlar oluşmadığı halde kişinin Türk vatandaşlığını kazanmış olduğuna hatalı bir şekilde karar verildiyse, idarenin bu hatalı kararını geri alması açısından 60 günlük süre sınırlaması uygulanmalıdır. 60 günlük süre geçtiğinde ise artık ilgilinin kazanmış olduğu Türk vatandaşlığı korunacak ve idarece işlem geri alınamayacaktır. Konu açısından 60 günlük idarî dava açma

⁴² Gözler, s. 974.

⁴³ Gözler, s. 986.

⁴⁴ Gözler, s. 986.

⁴⁵ Örneğin, Danıştay 12. D., E. 1995/2951, K. 1995/1071, T. 26.04.1995: <http://www.kararevi.com/karars/791658> (Erişim tarihi: 10.09.2013).

⁴⁶ Gözler, s. 583; Günday, s. 122.

süresinin esas alınması, “iptal davası açma süresi henüz dolmadan ortada gerçek anlamda kesinleşmiş bir vatandaşlık kararının olamayacağı” çıkarımına dayanmaktadır; dolayısıyla bu anlayışı tamamlayacak şekilde geri alma süresi de aynı olmalıdır.⁴⁷ Sonuç olarak, daha yeni tarihli Danıştay içtihatları dikkate alındığında, TVK’nın 40. maddesinde geçen geri alma kararı, 60 günlük süre sınırlamasına tabi olacaktır.

60 günlük süre sınırlamasının m. 40 çerçevesinde vatandaşlığın kazanılması kararının geri alınması ile ilgili olarak uygulanması, yukarıda genel anlamda idarî işlemler açısından değinmiş olduğumuz hukukî istikrar ilkesi, özel olarak vatandaşlık hukukundaki bazı temel ilke ve anlayışlarla da uyum gösterecektir.⁴⁸ Bu şekilde, örneğin, vatandaşlık hukukunun direktif ilkelerinden olan “vatandaşlığı bulunmayan kimse olmamalıdır” ilkesi ile paralel yönde hareket edilmiş olacaktır.⁴⁹ Milletlerarası Hukuk Enstitüsü⁵⁰ tarafından tavsiye edilen bu ilke, vatansızlığı önlemek amacını taşımaktadır. Örneğin, ilgili, Türk vatandaşlığını kazandıktan bir süre sonra bu kazanmaya bağlı olarak daha önceden sahip olduğu vatandaşlığını kaybetmiş olabilecektir. Geri alma işlemi bakımından herhangi bir süre sınırı olmadığı varsayılırsa, ilgili her an için Türk vatandaşlığını kaybetme tehdidi altında olacaktır. Sözelimi, ilgili, Türk vatandaşlığını kazandıktan sonra 5 yıl geçmiş, bu sürede önceki vatandaşlığını kaybetmiş ve şartları taşımadığının anlaşılması üzerine hakkındaki Türk vatandaşlığı kazanma kararı geri alınmışsa vatansız kalabilecektir. Oysa ki, geri alma kararı açısından 60 günlük süre sınırı uygulandığında, bu süre henüz dolmadan ortada gerçek anlamda kesinleşmiş bir idarî karar ve kazanılmış bir hak olmayacağından⁵¹ kişinin halihazırdaki vatandaşlığı devam edebilecektir. 60 günden sonra hukukî şartların oluşmadığının anlaşılması üzerine ise, artık Türk vatandaşlığına ilişkin karar geri alınamayacağından, ilgilinin önceki vatandaşlığını kaybetmiş olması bir tehdit oluşturmayacak ve vatansız kalmayacaktır.

⁴⁷ Gözler, s. 988.

⁴⁸ Ayrıca bkz. Tanrıbilir, *Vatandaşlığın Kaybı*, s. 53-54.

⁴⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdem, s. 12-13.

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güngör, s. 20.

⁵¹ Gözler, s. 988.

60 günlük sürenin uygulanması ile, m. 40 uyarınca vatandaşlığa alınma kararının geri alınmasına yönelik olarak eleştirilen⁵² “ilgilinin Türk vatandaşlığını kazanması sonucunda, ona bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanmış kimselerin durumu ya da ilgilinin Türk vatandaşlığı olmakla edinmiş olduğu haklar gibi konularda ortaya çıkabilecek ağır sonuçlar” da hafifleyebilecektir. Zira vatandaşlık kararından itibaren sadece 60 gün sonrasını kapsayan “geçmişe yönelik etki giderme” söz konusu olacak; bu sürenin geçmesinden sonra vatandaşlığa alınma kararı kesinleşmiş olacaktır. Örneğin, 5 yıl gibi bir süre sonra, idarenin geri alma kararı üzerine geçmişe yönelik etkiyi gidermesi söz konusu olmayacağından olası ağır sonuçlar hafiflemiş olacaktır. Bu sonuç hukukî istikrar ilkesi ile de örtüşecektir.

TVK açısından hukukî şartlar oluşmadan verilmiş olan vatandaşlığı kazanma kararının geri alınması için açıkça bir süre getirilebilir⁵³; bu şekilde hukukî belirlilik ve öngörülebilirlik sağlanmış olur. Ancak Kanunun konuya ilişkin belli bir süre öngörmeyen mevcut durumu değerlendirildiğinde, idare hukuku doktrini ve Danıştay’ın kimi kararları uyarınca bu sürenin 60 gün olarak kabulü gereklidir. Bu sonuç, idarî kararların, iptal davası açılabilme süresi geçtikten sonra kesinleşmesi ile de uyumlu olacaktır. Sürenin 60 günü geçecek şekilde tayini ise, vatandaşlık kararının ilgili ve ilgiliye bağlı diğer kişiler nezdinde yaratmış olduğu etkinin giderilmesinin getireceği ağır yük nedeniyle kabul edilmemelidir.

SONUÇ

TVK’nın 40. maddesi kapsamında ilgilinin kusuru olmamasına rağmen hukukî şartlar oluşmaksızın Türk vatandaşlığını kazandığına karar verilmişse, idarenin bu konudaki hukuka aykırı kararını geri alması, 60 günlük süreye tabi olmalıdır. Diğer bir anlatımla, TVK’nın 40. maddesi, 60 günlük süre sınırı dahilinde değerlendirilmelidir. 60 günlük süre geçtiğinde ise artık ilgilinin kazanmış olduğu Türk va-

⁵² Güngör, s. 184.

⁵³ Kanun’da belirli bir “sürenin” öngörülmesi hakkında bkz. Tanrıbilir, Vatandaşlığın Kaybı, s. 55.

tandaşlığı korunmalı ve idarece işlem geri alınamamalıdır. Konu açısından 60 günlük idarî dava açma süresinin esas alınması, “iptal davası açma süresi henüz dolmadan ortada gerçek anlamda kesinleşmiş bir idarî karardan söz edilemeyeceği” çıkarımı ile uyumludur. Bu şekilde, hem hukukî istikrar sağlanmış olacak hem de herkesin bir vatandaşlığı olmalıdır ilkesi ile paralel şekilde hareket edilmiş olacaktır. Ayrıca, kazanma tarihinden örneğin, beş yıl sonra verilebilecek olan bir geri alma kararının vatandaşlığın kazanılması sonucunda ilgili ve ilgiliye bağlı olarak Türk vatandaşlığını elde etmiş olanlar nezdinde yaratabileceği telafisi güç ya da imkansız sonuçlar da asgariye indirilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aybay Rona, Vatandaşlık Hukuku, 2. B., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.
- Çağlayan Ramazan, “İdarî İşlemlerin Geri Alınması Üzerine”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 1-2, 2000, s. 43-58.
- Doğan Vahit, Türk Vatandaşlık Hukuku, 11. B., Seçkin Yayınları, Ankara 2012.
- Erdem Bahadır, Türk Vatandaşlık Hukuku, Beta, İstanbul, 2010.
- Gözler Kemal İdare Hukuku, 1. B., C. 1, Ekin Kitabevi, Bursa 2003.
- Gözübüyük Şeref/ Tan Turgut, İdare Hukuku, 4. B., C. 1, Turhan, Ankara 2006.
- Günday Metin, İdare Hukuku, 9. B., İmaj Yayınevi, Ankara 2004.
- Güngör Gülin, Tabiiyet Hukuku Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler, Yetkin, Ankara 2012.
- Nomer Ergin, Vatandaşlık Hukuku, 16. B., Filiz Kitabevi, İstanbul 2002.
- Tan Turgut, İdarî İşlemin Geri Alınması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.
- Tanrıbilir Feriha Bilge, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kaybına İlişkin Hükümleri, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 76, 2008, (27-63). (Vatandaşlığın Kaybı)
- Tanrıbilir Feriha Bilge, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Hükümleri, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 75, 2008, (27-62). (Vatandaşlığın Kazanılması)

Tanrıbilir Feriha Bilge, Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının Hazırlanması Nedenleri Üzerine, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 72, 2007, (37-54). (TVK Tasarısı)

Tiryakioğlu Bilgin, Yeni Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi, Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi Eskişehir: <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/2009-sempozyum.pdf>, (24-67).

www.conventions.coe.int

www.kararevi.com

www.resmigazete.gov.tr

www.tbmm.gov.tr